

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата економічних наук, доцента,

Власюк Тетяни Миколаївни на дисертаційну роботу

КВАСА ВІКТОРА ОЛЕКСІЙОВИЧА

**на тему «Економічний механізм недержавного пенсійного забезпечення в
трансформаційній системі України»**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 051 «Економіка»

1. Актуальність теми дисертації

Глобальні демографічні тенденції, зокрема старіння населення, зменшення питомої ваги економічно активного населення, а також системний фінансовий тиск на солідарну пенсійну систему формують серйозні виклики для державних солідарних пенсійних систем. В умовах воєнних викликів, уповільнення економічного зростання та трансформації ринку праці особливої ваги набуває проблема акумулювання довгострокових фінансових ресурсів і формування альтернативних інструментів соціального захисту населення старшого віку. У цих умовах недержавне пенсійне забезпечення постає не лише як елемент соціальної підтримки, а й як важливий інститут розвитку фінансового ринку, механізм мобілізації інвестиційних ресурсів та чинник макроекономічної стабільності.

Автором досліджено сутність економічного механізму недержавного пенсійного забезпечення, його фінансові, інституційні та організаційно-економічні складові, визначено закономірності функціонування пенсійних фондів в умовах трансформаційної економіки, здійснено аналіз чинників впливу зовнішнього і внутрішнього середовища на діяльність недержавних пенсійних інституцій, а також обґрунтовано напрями вдосконалення державного регулювання у досліджуваній сфері.

З огляду на вищезазначене, наукове дослідження Кваса Віктора Олексійовича на тему «Економічний механізм недержавного пенсійного забезпечення в трансформаційній системі України» є актуальним, має важливе

наукове і практичне значення в контексті побудови сучасної парадигми пенсійного забезпечення в Україні.

Мету дисертаційної роботи досягнуто. В роботі розроблено теоретико-методичні положення та надано практичні рекомендації щодо формування та впровадження економічного механізму недержавного пенсійного забезпечення в трансформаційній системі України.

Значимість проведеного дослідження підтверджується його зв'язком із науково-дослідною роботою, що виконується за участю дисертанта на кафедрі економіки Київського національного університету технологій та дизайну на тему «Інтелектуалізація соціально-економічного розвитку в постпандемічному суспільстві (номер державної реєстрації 0121U114581).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

На підставі ознайомлення з дисертаційною роботою Кваса В. О. можна зробити висновки, що дослідження є цілісною, логічно структурованою, завершеною працею.

Ступінь обґрунтованості та достовірності отриманих у роботі результатів підтверджується власними теоретичними та практичними дослідженнями.

Обґрунтованість наукових результатів, висновків та рекомендацій забезпечується використанням загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, фундаментальних положень сучасної економічної теорії, сукупності наукових підходів, що зумовлені метою та завданням дисертації.

Висновки є узагальненням досліджень та основою формування практичних рекомендацій. Наукові положення та отримані наукові результати, що викладені у дисертаційній роботі, є достатньо обґрунтованими. Дисертація має логічну структурну побудову, її зміст розкриває тему наукового дослідження, характеризується послідовністю викладення матеріалу, аргументованістю та чіткістю висновків.

3. Наукова новизна результатів дослідження

На підставі аналізу поданої до захисту дисертації, опублікованих наукових статей та праць апробаційного характеру можна стверджувати, що дослідження включає в себе низку наукових положень, висновків і рекомендацій, які вирізняються новизною та практичною значущістю.

При цьому автором вперше розроблено економічний механізм недержавного пенсійного забезпечення, впровадження якого забезпечує дуалістичний вплив на учасників, на користь яких сплачуються пенсійні внески, та недержавні пенсійні фонди, що дозволяє: по-перше, забезпечити захист прав та економічні вигоди учасникам системи недержавного пенсійного забезпечення за рахунок страхування, нагляду за діяльністю обслуговуючих компаній та контролю за їх інвестиційною діяльністю; по-друге, максимізувати зиски недержавних пенсійних фондів шляхом накопичення, розподілу та інвестування пенсійних накопичень для забезпечення високого рівня прибутковості пенсійних активів та використання фінансових інструментів вкладення коштів.

Робота містить ряд удосконалень, серед яких: функціональний підхід до трансформації системи недержавного пенсійного забезпечення шляхом систематизації цілей, завдань та напрямів діяльності її суб'єктів за економічною, соціальною, накопичувальною, інвестиційною та конкурентною функціями; сутнісні характеристики макроекономічних ризиків системи недержавного пенсійного забезпечення, які на відміну від інших, відображають зменшення ймовірності отримання учасниками недержавних пенсійних фондів справедливого пенсійного та інвестиційного доходу внаслідок падіння ВВП, зайнятості та оплати праці, еміграції населення, інфляції, зменшення віддачі від інвестицій та дохідності активів; науково-аналітичні підходи до оцінки економічного стану та рівня розвитку недержавних пенсійних фондів з їх поділом на відкриті, корпоративні та професійні за показниками інвестиційного доходу, структури активів за інструментами, чистої вартості активів та прибутку від інвестування, що дозволило виявити залежність між падінням економічної активності і девальвацією національної валюти в умовах воєнного

стану в Україні та зменшенням інвестиційних можливостей фондів, що полягають в обмеженні їх здатності генерувати дохід для учасників і зниженні чистої вартості активів.

У процесі дослідження автором дістали подальшого розвитку важливі наукові положення, зокрема: обґрунтовано дуалістичної природи функціонування і розвитку недержавних пенсійних фондів, що полягає у їх позиціонуванні: по-перше, як соціальних інституцій, що вирішують завдання щодо забезпечення пенсіонерів вищими доходами в старості за рахунок використання коштів та отримання інвестиційного доходу від участі в недержавній накопичувальній пенсійній системі; по-друге, як акумулюючих інституцій фінансового посередництва, що трансформують заощадження населення в інвестиції; варіативні комбінації оптимального поєднання механізмів державного та недержавного пенсійного забезпечення, що ґрунтуються на трансформації накопичувальної пенсійної системи третього рівня і дозволяють забезпечити пенсіонерам додатковий пенсійний та інвестиційний дохід та виплату гарантованих державою пенсій з Пенсійного фонду України; наративи розвитку недержавних пенсійних фондів, що включають просвітницьку діяльність щодо переваг участі у цих фондах та сприятимуть підвищенню довіри громадян до недержавної накопичувальної пенсійної системи; впровадження податкових пільг для учасників як стимулу громадян до участі у недержавному пенсійному забезпеченні; цифровізація процесів управління пенсійними накопиченнями шляхом розробки та впровадження онлайн-платформ, мобільних додатків; розширення інвестиційних можливостей та диверсифікації активів фондів, що мінімізуватиме ризики та забезпечить стабільний дохід для учасників.

Зазначені здобутки мають як теоретичну новизну, так і практичну значущість для трансформації пенсійного забезпечення в Україні.

4. Повнота викладу основних положень дисертації у наукових виданнях та апробація результатів дослідження.

Основні теоретичні положення дисертації, висновки та пропозиції розкриті у наукових працях автора. Зокрема, основний зміст і результати дисертації викладені у 13 наукових працях (5 – одноосібні, 8 – у співавторстві), з них: 5 праць у наукових фахових виданнях України; 8 праць апробаційного характеру, що опубліковані в збірниках матеріалів всеукраїнських та міжнародних конференцій.

Публікації здобувача відповідають вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами).

Основні результати дослідження доповідалися та отримали схвалення на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних та наукових конференціях: IV Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації» (м. Київ, 7 жовтня 2022 р.), II Міжнародна науково-практична конференція «Фінансові інструменти сталого розвитку держави в умовах системної економічної трансформації» (м. Хмельницький – м. Херсон, 14 червня 2023 р.), X Міжнародна науково-практична конференція «Пріоритети розвитку фінансів, менеджменту та маркетингу: традиції, моделі, перспективи» (м. Київ, 25 травня 2023 р.), V Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Імперативи економічного зростання в контексті реалізації глобальних цілей сталого розвитку» (м. Київ, 23 квітня 2024 р.), VI Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації» (м. Київ, 4 жовтня 2024 р.), VI Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Імперативи економічного зростання в контексті реалізації глобальних цілей сталого розвитку» (м. Київ, 29 квітня 2025 р.); II Всеукраїнська науково-практична конференція «Проблеми реалізації прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права в Україні» (м. Київ, 8 жовтня

2024 р.); V Всеукраїнська науково-практична конференція «Формування новітньої парадигми управління публічними та приватними фінансами в Україні» (м. Хмельницький – м. Херсон, 10 грудня 2024 р.).

5. Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наукові результати, представлені в роботі, отримано автором особисто. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використовуються лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи дисертанта, про що вказано в переліку наукових праць.

Значущість проведеного дослідження підтверджується його зв'язком з науково-дослідною роботою кафедри смарт-економіки Київського національного університету технологій та дизайну на тему «Інтелектуалізація соціально-економічного розвитку в постпандемічному суспільстві (реєстраційний номер 0121U114581), в межах якої автором визначено економічні важелі забезпечення суб'єктами системи недержавного пенсійного забезпечення соціальної, накопичувальної, інвестиційної та конкурентної функції.

Науково-практична значимість результатів дослідження полягає у тому, що основні результати наукового дослідження автора доведено до рівня прикладних розробок та науково-методичних пропозицій і організаційно-методичних рекомендацій щодо формування та впровадження економічного механізму недержавного пенсійного забезпечення в трансформаційній системі України.

Зокрема, Професійний пенсійний фонд Незалежної галузевої професійної спілки енергетиків України підтверджує, що практичні рекомендації, що містяться у дисертаційній роботі В. О. Кваса науково обґрунтовані та використовувалися при розробці інвестиційного інструментарію накопичення, розподілу та інвестування пенсійних накопичень для забезпечення високого рівня прибутковості пенсійних активів, використання фінансових інструментів

вкладення коштів, механізмів отримання учасниками НПФ інвестиційного доходу з можливістю інвестувати пенсійні накопичення після досягнення страховою особою пенсійного віку (довідка від 24.01.2025 № 2-01/25).

Громадською організацією «Світле майбутнє України» використовувались при формуванні обґрунтованих пропозицій для зацікавлених сторін в частині забезпечення стійкого функціонування суб'єктів накопичувальної пенсійної системи, платоспроможності і ліквідності недержавних пенсійних фондів, а також при провадженні просвітницької діяльності серед молоді (довідка від 17.07.2025 № 7-25).

ТОВ «КУА «Реноме – 2008» – в частині застосування економічних стимулів залучення працівників до накопичувального пенсійного забезпечення. Здобувачем проведені аналітичні розрахунки доходів і витрат участі працівників у недержавних пенсійних фондах задля пенсійного забезпечення та гарантування достатнього для якісного життя доходу, а також страхування від ризиків протягом трудового життя і в старості (довідка від 26.03.2025 № 05-05/481).

Також основні теоретичні результати й науково-практичні рекомендації автора впроваджено в освітній процес Київського національного університету технологій та дизайну при викладанні дисципліни «Економічна теорія» (довідка від 17.09.2025 № 06-77/2186).

6. Відповідність дисертації встановленим вимогам

Аналіз змісту дисертації Кваса В. О. на тему «Економічний механізм недержавного пенсійного забезпечення в трансформаційній системі України», засвідчив, що автор успішно вирішив поставлені завдання, мета дослідження – досягнута.

Робота виконана державною мовою.

Дисертація оформлена відповідно до вимог наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 р. № 40.

7. Відповідність (наявність) порушення академічної доброчесності

Ознайомлення з дисертацією та науковими працями Кваса В. О., у яких представлені основні наукові результати, підтверджує, що автор дотримується принципів та норм академічної доброчесності. За результатами аналізу представлених матеріалів не встановлено фактів порушення академічної доброчесності.

У дисертації посилання на відповідні джерела є коректними (щодо використання тверджень, розробок, відомостей, статистичних даних тощо). Дисертаційна робота є самостійно виконаним кваліфікаційним науковим дослідженням. Наукові положення, розробки, висновки та рекомендації, що викладені у дисертації та винесені на захист, отримані особисто автором.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо дисертаційної роботи

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Кваса В. О., слід зазначити, що мають місце зауваження і побажання, а окремі висновки автора є дискусійними.

1. Роботу посилила б уніфікація понять в недержавному пенсійному забезпеченні. У підрозділі 1.1 автором досліджено підходи науковців щодо сутності недержавного пенсійного забезпечення, проте відсутні власні визначення «недержавне пенсійне забезпечення», «недержавні пенсійні фонди», які б чіткіше окреслили критерії відмежування цих понять від існуючих дефініцій.

2. В роботі в підрозділі 3.1 досліджено міжнародний досвід недержавного пенсійного забезпечення, проте не обґрунтовано які його елементи може бути імplementовано в Україні.

3. У табл. 3.3 (стор. 207) та 3.7 (стор. 211) наведено результати прогнозування, але не описано алгоритм розрахунку, не вказано модель, яка використовувалась для оцінки прогнозованого капіталу за 20 років (екстраполяція, регресійний аналіз тощо). Було б доцільно більш чітко структурувати блок практичних рекомендацій із поділом на коротко-, середньо- та довгострокову перспективу.

4. Запропонований автором економічний механізм недержавного пенсійного забезпечення (стор.274) доцільно було б детальніше розкрити шляхом опису стимулів та важелів його розвитку, методів оцінки ефективності недержавного пенсійного забезпечення та детальної взаємодії всіх структурних елементів. Також автором недостатньо конкретизовані управлінські інструменти розвитку недержавного пенсійного забезпечення на різних рівнях (макрорівень, мезорівень, мікрорівень).

5. Запропоновані автором підходи щодо економічного механізму недержавного пенсійного забезпечення мають високу теоретичну цінність, однак відсутність пілотного тестування запропонованого механізму може обмежувати довіру до їхньої дієвості в реальному середовищі.

Ці зауваження не знижують цінності дослідження, а можуть бути корисними для поглиблення наукової дискусії, уточнення методичного апарату та підвищення прикладної значущості запропонованих автором підходів.

9. Загальні висновки щодо дисертаційної роботи

За змістом, теоретичним рівнем і практичною значимістю дисертаційна робота Кваса Віктора Олексійовича на тему «Економічний механізм недержавного пенсійного забезпечення в трансформаційній системі України» є завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретне наукове завдання розроблення теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо формування та впровадження економічного механізму недержавного пенсійного забезпечення в трансформаційній системі України.

Зміст дисертаційної роботи, одержані наукові положення та висновки відповідають спеціальності 051 «Економіка». Робота відповідає вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» від 23.03.2016 р. № 261 (зі змінами) та пп. 6-9 постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу

вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами), а її автор Квас Віктор Олексійович заслуговує на присвоєння йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

Рецензент:

**кандидат економічних наук, доцент,
декан факультету економіки та управління
Київського національного університету
технологій та дизайну**

Тетяна ВЛАСЮК

